

Szentes Dalma

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának vezetője

A kárfelszámítást befolyásoló tényezőkről I.

–

A kár- és kockázattelepítés, valamint a felróható károsulti közrehatás

Iuris praecepta sunt haec:

honeste vivere,

alterum non laedere,

suum cuique tribuere.”

(Ulp. D. 1, 1, 10, 1)

I. Bevezető gondolatok

E tanulmány mottóját Ulpianus római jogtudóstól kölcsönöztem, aki a jog parancsaként a következőket fogalmazta meg: „tisztességesen élni, senkinek sem ártani, mindenkinek megadni, ami neki jár”. A kártérítési jogban különösen a középső elem bír jelentőséggel, ezt fejezi ki Polgári Törvénykönyvünk is a károkozás általános tilalmazásával (*neminem laedere* elve). Ugyanakkor, ha mindenki betartaná a törvényi tilalmat, a kártérítési jogra mint speciális szabályrendszerre nem is lenne szükség a társadalom megfelelő működéséhez. A károkozás azonban mindennapjaink velejárója, így az is fontos, hogy a jog „mindenkinek megadja, ami neki jár”, vagyis a károsult megfelelő kompenzációhoz jusson azáltal, hogy a kár okozóját felelősségre vonják.

Ha végigkövetjük a kártérítési jog fejlődésének hosszú történetét, akkor láthatjuk, hogy ez a jogterület rengeteget változott: az ősi „szemet szemért, fogat fogért” elvtől mára eljutottunk a kártérítés határainak megvonásáig. Egy lényeges elem azonban változatlan maradt: a kártérítési felelősség szankcióiban a társadalom rosszallásának kell kifejeződnie. Mindenekelőtt tehát arra kell tekintettel lennie a jogrendnek, hogy mely magatartások váltják ki ezt a reakciót a társadalom tagjaiból, és melyek nem. A kártérítési jognak – és alapvetően magának a polgári jognak – így folyamatosan szükséges leképeznie a társadalmi változásokat. Azért tartom különösen izgalmasnak ezt a jogterületet, mert az adekvát szabályozási háttér biztosítása érdekében szüntelenül mozgásban kell lennie.

A modern kártérítési jogban már nem csak a károkozói magatartás minősítése és szankcionálása kulcskérdés. A társadalmi-gazdasági fejlődés e pontján hatalmas szerepe van a kockázat- és kártelepítésnek: megválaszolandó kérdés például, hogy ugyanaz a személy viseli-e a kárt, akire a jog a kockázatot telepíti. Értékelni kell a károsult magatartását is, amennyiben ugyanis megállapítható a káreseményhez vezető okfolyamatban való felróható közrehatása, úgy kármegosztásra kerülhet sor.

E tanulmány célja, hogy rámutasson azokra a tényezőkre, amelyek befolyásolják a kár kompenzációra érdemességét, áttekintést nyújtva a kár- és kockázattelepítés, valamint a károsulti közrehatás szerepéről, illetve felhívja a figyelmet e tényezőknél a kártérítési perekben betöltött kiemelt jelentőségére.

II. A kár- és kockázattelepítés szerepe

Talán sokszor bele sem gondolunk, hogy mindennapi döntéseinkkel, magatartásainkkal valójában sorozatosan kockázatot vállalunk. Bár a közlekedésben igyekszünk a KRESZ szabályainak megfelelően részt venni, mindig felléphetnek olyan tényezők, amelyek bekövetkezését nem tudjuk irányítani, mégis hatással lehetnek saját magunk és vagyontárgyaink épségére. Akárhányszor úgy döntünk, hogy autóval indulunk útnak, vállaljuk egy esetleges káresemény (például defekt vagy karambol) bekövetkezésének kockázatát. A jog számára megválaszolandó kérdés ugyanakkor az, hogy a kár mint negatív vagyoni hatás jogkövetkezményeit ki köteles viselni.

A kockázat és a kár két, egymással szervesen összefüggő fogalom: míg utóbbi a már ténylegesen bekövetkezett negatív változás, addig előbbi pusztán ennek lehetősége.¹ A kár- és kockázattelepítés azt jelenti, hogy ugyanarra a személyre telepítik a kárt, akire egyben a kockázatot is. A különbség abban áll, hogy aki a kockázatot viseli, az nem biztos, hogy kárt is fog viselni, hiszen a káresemény bekövetkezése egész egyszerűen el is maradhat.²

Egy hétköznapi közlekedési baleset esetén azonban nem csak a két sofőr jogviszonyáról beszélhetünk, hiszen a kárrendezési folyamatba további felek is bekapcsolódhatnak. Tétélezzük fel, hogy a balesetet okozó fél – a jogszabályi kötelezés ellenére – nem rendelkezik kötelező gépjármű-felelősségbiztosítással. A károsult sofőr ezért a Magyar Biztosítók Szövetségéhez (MABISZ) fordul, hogy az általuk kezelt Kártalanítási Alapból nyerjen kompenzációt. A MABISZ ebből az alapból kártalanítja a véten sofőrt, majd regressz igényt érvényesít a „biztosítatlan” károkozóval szemben: a bonyolult folyamat lezárásaként tehát eljutunk arra a pontra, hogy az viseli a kárt, aki azt ténylegesen

---

¹ A kár (*damnum*) legáltalánosabb megfogalmazásban nem más, mint az a vagyoni hátrány, amelyeket valaki egy károsító tény (ügynevezett kár-ok) következményeként elszenvedett. Ld. Csoknya Tünde Éva – Jusztinger János: A római kötelmi jog alapfogalmai. In: A római jog alapfogalmai. (szerk. Csoknya Tünde Éva – Jusztinger János) Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs 2018. 83. o.

² Tókey Balázs: A jóhiszeműség szerepe a kár- és kockázattelepítésben. *Gazdaság és Jog* 2020/10. sz. 1. o.

okozta.³

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) kártelepítési szabályainak legfőbb célja, hogy a kárt olyan személy viselje, aki képes a legkisebb anyagi ráfordítással, a lehető leghatékonyabban megelőzni a kár bekövetkezését.⁴ A kárviselés a következő esetkörök szerint valósulhat meg:

- a) A *casum sentit dominus* elv értelmében a károsult maga viseli azokat a károkat, amelyek megtérítésére senki mást nem lehet kötelezni. E kártelepítési szabályt kell alkalmazni, ha nincs tényleges károkozó, illetve személye nem állapítható meg, vagy ha a károsult saját magának okozta a kárt. Felmerülhet olyan eset is, amikor beazonosítható a károkozó, mégis a károsultra hárulnak a kárkövetkezmények: ez a helyzet akkor állhat elő, ha a károkozó nem tehető felelőssé (például a kimentési okok fennállta bizonyított, a káresemény bekövetkezése nem volt előrelátható, vagy a károkozás jogellenessége nem megállapítható és nincs kártalanítási kötelezettség).
- b) Legtisztább esetben a tényleges károkozó viseli a kárt, amennyiben személye azonosítható, a deliktuális vagy kontraktuális felelősség feltételei fennállnak, és azok alól nem tudja kimenteni magát.
- c) Közvetett károkozóként a kár tényleges okozójától eltérő személy viseli a kárt a másért való felelősség,⁵ illetve a károkozó dologért való felelősség⁶ esetén, valamint akkor, ha a kárt a közvetett károkozó érdekében okozták.
- d) Kivételes helyzetben a jog „mindenkire”, azaz az egész társadalomra telepíti a kárt. E kategóriába tartoznak az állam és szervei által jogellenesen okozott károk, valamint a

---

³ A kárrendezési folyamat szabályaihoz ld. 2009. évi LXII. törvény a kötelező gépjármű-felelősségbiztosításról.

⁴ *Tőke*: i. m. 2. o.

⁵ Dogmatikailag ugyanakkor nem felelősségről, hanem helytállásról beszélünk a más személy károkozásért viselt felelősség esetében. Bár sokszor összekeverik a két fogalmat, mégis alapvető különbségek állnak fenn közöttük. Míg a felelősséget jogellenes magatartás keletkezteti, addig a helytállásra kötelezett személy esetében a jogellenesség fel sem merülhet. A helytállásra, illetve felelősségre kötelezettek személye is eltér: főszabály szerint a kártérítési felelősség azt terheli, aki a károkozó magatartást tanúsította, vagy elmulasztotta megtenni azokat a kötelezettségeket, amelyekkel a kár megelőzhető, elhárítható vagy csökkenthető lett volna. A helytállás esetében a kötelezett eltér attól a személytől, akinek a magatartása a fizetési kötelezettséget keletkeztette. Felelősség esetén a reparáció mellett a prevenció cél is indokolja a kártérítést. A helytállásnál azonban – jogellenesség hiányában – a fizetési kötelezettség értelemszerűen nem szolgálhat arra, hogy „visszatartsa” a kötelezettet az ilyen magatartás megismétlésétől. A helytállás és a felelősség közti különbség jól érzékelhető a társasági jog szabályaiban, ehhez ld. *Miskolczi Bodnár* Péter: Helytállás a társaság tartozásáért. In: *A puro pura defluit aqva. Ünnepi tanulmányok Nochta Tibor professzor 60. születésnapja tiszteletére.* (szerk. Benke József – Fabó Tibor) PTE ÁJK, Pécs 2018. 197-209. o.

⁶ Károkozó dolognak minősülhetnek például a mesterséges intelligenciával bíró, önvezető járművek. A 21. század egyik kihívása az autonóm gépjárművek felelősségi rendszerének megalkotása, amely folyamatos kooperációt követel meg a jogászok és a technológiai szakemberek között. A témához ld. bővebben *Udvary* Sándor: Az önvezető gépjárművek egyes felelősségi kérdései. *Magyar Közigazgatás* 2019/2. sz. 146-155. o. és *Kecskés* Gábor: Az autonóm járművek jogi kérdéseinek nemzetközi kontextusa, különös tekintettel a környezetjogi vetületekre. *Állam- és Jogtudomány* 2020/4. sz. 52-64. o.

közérdekű tevékenység által – szándéktól függetlenül – bekövetkezett káresemények, amelyek esetében jogszabály kifejezett rendelkezése alapján kártalanításnak van helye.⁷

Érdeemes a jóhiszeműségről is szólni, amely mint szubjektív kategória szerepet játszik a kártelepítésben. Jó példaként szolgál ennek bemutatására a jogalap nélküli birtoklás: ha valaki – jellemzően a dolog tulajdonosa – mástól e címen visszakövetel egy dolgot, amelyben a jogalap nélküli birtoklás alatt károk keletkeztek, akkor a birtokos jó- vagy rosszhiszeműségétől függően különböző kárviselési szabályokat kell alkalmazni. Aki jóhiszemű, az nem tudja, és nem is kell tudnia, hogy a fennálló, de látszólagos helyzet a tényleges, jog által elismert valóságtól eltér. A rosszhiszemű személy ezzel szemben tudja, illetve kellő körületek mellett tudnia kellene, hogy a látszólagos helyzet nem felel meg a jogszerű valóságnak.⁸ A Ptk. 5:11. § (2) bekezdése alapján a jóhiszemű jogalap nélküli birtokos az addig terjedő időre, amíg a birtokot tőle a jegyző vagy a bíróság előtt vissza nem követelik, nem felelős a dologban bekövetkezett károkért. E szabály tehát a jogosultra telepíti a kárt, amelyet a jogalap nélküli birtokos – vagy tőle független harmadik személy – okozott a dologban. A rosszhiszemű birtokosnak a Ptk. 5:11. § (3) bekezdése szerint szigorúbb következményekkel kell számolnia, ugyanis a deliktuális felelősség szabályai szerint köteles megtéríteni a dologban keletkezett mindazon károkat, amelyek a jogosultnál nem következtek volna be. Az eltérő kárviselési szabály indoka, hogy a jóhiszemű birtokos abban a feltevésben van, hogy birtoklása jogilag megalapozott, ezért a dolgot úgy használhatja, úgy tehet benne kárt, ahogy csak kívánja: magatartása a jóhiszeműsége miatt nem lesz felróható.⁹

III. A felróható károsulti közrehatás értékelése a kármegosztásban

A korábbi Ptk.-hoz fűzött, 36. számú Polgári Kollégiumi állásfoglalás értelmében, „*ha a károkozó magatartás előidézésében, a kár bekövetkezésében, a kár súlyosbodásában az elvárható magatartást elmulasztó károsult is közrehatott, magatartásának következményeit a károsult maga viseli. Ez esetben a Ptk. 340. §-ának (1) bekezdése szerint kármegosztásnak van helye.*”¹⁰ Az új kódex beemelte az állásfoglalás tartalmát a tételes szabályai közé, kiterjesztve a károsult közreható magatartásának körét a kármegelőzési kötelezettségre is.¹¹

A károsulti magatartás általában a jogtárgysérelem bekövetkezésének időpontja szerint vizsgálendő. A konkrét közrehatás megvalósul azzal, hogy a károsult felróható magatartásával még a jogtárgy sérelme (illetve a kár bekövetkezése) előtt „*bekapcsolódik a károsodáshoz vezető okfolyamatba.*”¹²

⁷ *Tókey*: i. m. 2. o.

⁸ *Bíró* György: Egyes (magán)jogi elvek egymás közti viszonyáról. In: *Tanulmányok Dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára.* (szerk. Szabó Imre – Tóth Károly) Szegedi Tudományegyetem, Szeged 2007. 64-65. o.

⁹ *Tókey*: i. m. 4. o.

¹⁰ A Polgári Kollégium 36. számú állásfoglalása. [https://kuria-birosag.hu/hu/koll-allasfoglalasok/pk-36\(2022.09.12.\)](https://kuria-birosag.hu/hu/koll-allasfoglalasok/pk-36(2022.09.12.))

¹¹ *Fuglinszky* Ádám: Felróható károsulti közrehatás és kárenyhítési kötelezettség a magyar polgári jogban. *Polgári Jogi Kodifikáció* 2008/4. sz. 25-26. o.

¹² *Fuglinszky* Ádám: *Kártérítési jog.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2015. 301. o.

Ebben az esetben a kármegosztás minden bekövetkezett kárfajta megtérítésére kihat. A kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettségek megszegése azonban a jogtárgysérelem bekövetkezését követően bír relevanciával. Ezekben az esetekben az adott kártípusok következményeinek enyhítéséhez különböző intézkedések alkalmasak, így a kárenyhítési kötelezettség a kár típusának tükrében vizsgálandó, és a kármegosztásáról is ennek megfelelően kell rendelkezni.¹³

A kármegosztás csak akkor merülhet fel kárrendezési opcióként, ha a károsult felróhatóan, azaz nem úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható. A felróhatóság itt közelebbről azt jelenti, hogy a károsult közrehatott a kár bekövetkezésében, valamint nem hárította el és nem enyhítette azt, annak ellenére, hogy az adott helyzetben ez tőle elvárható lett volna. A PK 36. számú állásfoglalása szerint az elvárhatóság megítélésénél figyelembe kell venni, hogy „a károkozótól nagyobb mértékben lehet elvárni, hogy felismerje a kár bekövetkezésének lehetőségét, mint a károsulttól a károsodás veszélyének a felismerését. A károsult számolhat azszal a következménnyel, hogy a károkozástól mindenkinek tartózkodnia kell, kivételes esetektől eltekintve tehát nem várható tőle a szokásokat meghaladó elhárítási készenlét.” Ezt a rendelkezést követendőnek tartjuk a kárenyhítési kötelezettség értékelésénél is, hiszen a károsulttól nem várható el, hogy rendkívüli, szokatlan nagy kockázattal járó intézkedéseket tegyen meg, amely esetleg saját vagy egyéb vagyontárgyainak sérelmével járhat.

Jól szemléltethető a kármegelőzési és kárenyhítési kötelezettség között húzódó határ, a Legfelsőbb Bíróság egy 2009-ben meghozott ítéletével:

A halászati tevékenységet folytató felperes villamosenergia szolgáltatására irányuló közüzemi szerződést kötött az alperessel. A felperes – kaviár előállítás céljából – tokhalakat nevel, amelyek rendkívül oxigénigényesek, így a megfelelő oxigénszint biztosítása érdekében a medencét folyamatosan árammal kell működtetni. A perbeli napon a haltelepen megszűnt az áramellátás, ezért a felperes több alkalommal próbált bejelentést tenni az alperesnek, azonban az alperes alkalmazottja csak hosszú órák elteltével érkezett ki a helyszínre, hogy a hibát elhárítsa. Az áramkimaradás következtében több ezer hal elpusztult, így a felperes keresetében szerződésszegéssel okozott kár megtérítése jogcímén 63 millió forint és kamatai megfizetésére kérte az alperes kötelezését. Az alperes a kereset elutasítását kérte arra hivatkozva, hogy a felperestől a kárelhárítási, illetőleg kármegelőzési kötelezettsége folytán elvárható volt, hogy tartalék áramforrásról gondoskodjon, s mivel ezt nem tette, a kárelhárítási, kárenyhítési kötelezettségét megszegte.

A károsult magatartásának értékelésében nem volt egységes az eljáró bíróságok álláspontja. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a károsult kellő gondossággal járt el a kárelhárítással összefüggésben, mivel a két nappal korábban meghibásodott – éppen áramkimaradás esetén működtethető – aggregátor helyett rajta kívül álló okok miatt nem tudott újat vásárolni, amely a kár

---

¹³ Uo.

megelőzésében, illetőleg az enyhítésében segítette volna. A másodfokon eljáró bíróság egyetértett az elsőfokú bírósággal abban, hogy a felperes az áramszünet bekövetkezésekor a kárenyhítési kötelezettsége körében minden tőle telhető tevékenységet elvégzett. Álláspontja szerint a kármegelőzési kötelezettségét azonban nem teljesítette a felperes, mert nem gondoskodott arról, hogy az átmeneti időszakra megfelelő tartalék energiaforrás rendelkezésére álljon, pedig ez elvárható lett volna tőle.¹⁴

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a másodfokú bíróság jogerős ítéletében a konkrét helyzettől függetlenül, szinte objektivizálta a kárelhárítási kötelezettséget a felperes terhére: „*Ez a kötelezettség ugyanis nem általában, és nem az adott helyzettől elválasztva terheli a károsult felperest, hanem éppen ahhoz képest, hogy a szerződéses jogviszony alapján a szolgáltató-károkozónak milyen kötelezettségei vannak.*” Ennek megfelelően, a kármegelőzési kötelezettség akként értelmezhető, hogy a károsult addig, ameddig a hiba bejelentését az alperes nem fogadja, és a hibát el nem elhárítja, tanúsítsa az elvárható magatartást. Ez azonban nem terjeszthető ki annyira, hogy a szolgáltató hibája miatt kimaradt áramellátás esetén – bármikor is javítja majd ki a hibát – a károsult a teljes időre biztosítsa az áramellátását. A kármegosztásra alapot adó ok hiányában az alperest a felperes teljes kárának megtérítésére kötelezte.

A károsulti közrehatás lényege tehát a károkozó és károsult közötti kármegosztásban rejlik: amennyiben megállapítható, hogy a Ptk. 6:525. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettségeket a károkozó neki felróható módon megszegte, a keletkezett kárt a károkozó nem köteles megtéríteni, vagyis azt a szabály a károsultra telepíti. Mindez azt jelenti, hogy amennyiben bebizonyosodik, hogy a károsult felróható magatartására vezethető vissza a kár valamely része, akkor ennek megtérítése alól mentesül a károkozó.¹⁵ A kármegosztás során lényegében azt kell meghatározni, hogy a bekövetkezett kár mely hányada terhelhető a károkozó, és mely hányada a károsult terhére.¹⁶

Lábady Tamás az egyetemleges kárfelelősök belső viszonyához hasonlítja a Ptk. kármegosztási szisztémáját, amely „*első helyen a felróhatóság alapú, ennek megállapíthatósága hiányában az okozatosság-közrehatás alapú kármegosztást rendel, és ha ez sem állapítható meg, akkor úgy rendelkezik, hogy a kárt a károkozó és a károsult között egyenlő arányban kell megosztani.*”¹⁷

A felróhatóság körében vizsgálandó elsősorban a károkozó és a károsult magatartásának viszonya: meg kell határozni, hogy milyen mértékben és egymáshoz képest milyen arányban tértek el a tőlük elvárható magatartás mércéjétől. Fuglinszky Ádám úgy véli, hogy e szabályt kizárólag akkor lehet alkalmazni, ha az elbírálás alapjául szolgáló felelősségi tényállás felróhatósági alapú. Amennyiben

---

¹⁴ EH 2009.2042: Legf. Bír. Pfv. III. 20.839/2009.

¹⁵ *Nochta* Tibor: A kármegelőzés polgári jogi eszközeiről. Jogtudományi Közlöny 1989/3. sz. 129. o.

¹⁶ *Pribula* László: A károsulti közrehatás. Jogtudományi Közlöny 2010/5. sz. 252. o.

¹⁷ *Lábady* Tamás: A deliktualis felelősség fontosabb változásai az új Ptk.-ban. Jogtudományi Közlöny 2014/4. sz. 173. o.

objektív – vagy felróhatósági alapú, viszont annak aránya nem megállapítható –, akkor a második fordulat alapján, azaz a közrehatás (valójában inkább okozatosság) aránya szerint kell megosztani a kárt. Mivel a felróhatóság aránya alapvetően bírói mérlegelés útján meghatározható jogkérdés, így Fuglinszky szerint utóbbi esetben ritkán lesz szükség arra, hogy a kárt a közrehatás alapján osszák meg.¹⁸

A közrehatás aránya ugyancsak jogkérdés: arról kell dönteni, hogy a károsult magatartása a károkozóéhoz képest mennyiben – milyen százalékban – járult hozzá az okfolyamathoz, amely a káresemény bekövetkezéséhez vezetett. Amennyiben a két ismertetett módon nem határozható meg a kármegosztás tényleges aránya, úgy végső esetben a károsult és a károkozó között egyenlő mértékben kell megosztani a kárt.

IV. Összegzés

E tanulmány elsősorban arra a kérdésre kereste a választ, hogy a modern kárfelelősségi jogban milyen tényezők bírnak kiemelt jelentőséggel a kárfelszámítás során, vagyis mitől függ a kár „kompenzálhatósága”.

Megállapítottam, hogy a kockázat- és kártelepítés a kártérítési jog egyik legfontosabb intézménye, mivel a gazdasági és társadalmi folyamatok sorozatos kockázatvállalást kívánnak meg a jogalanyoktól: ahol pedig kockázat van, ott a kár is megjelenhet, így indokolt a két fogalom együttes vizsgálata. Áttekintettem a kárviselés lehetséges esetköreit, illetve felhívtam a figyelmet a jogalap nélküli birtoklásra is, amely esetében eltérő kárviselési szabályokat kell alkalmazni.

A károsulti közrehatás kapcsán ismertetett jogesettel a kárenyhítési és kármegelőzési kötelezettségek elvárhatóságának mértékére kívántam hangsúlyt helyezni. Álláspontom szerint a károsulti magatartás értékelése nem lehet objektív mérce tárgya: mindig az adott helyzetben és a felek adott kötelezettségeihez mérten vizsgálható.

Ahogy azt a bevezető gondolatok között is megjegyeztem, a kártérítési jog – és valójában az egész polgári jog – egy folyamatosan mozgásban lévő jogterület, amelyet nagymértékben befolyásolnak a különböző társadalmi-gazdasági hatások. A szüntelenül változó körülményekre tekintettel tehát a kártérítési jog fő dilemmája, hogy a károsult milyen igényt érvényesíthet, illetve tud-e egyáltalán kárigénnyel élni: a kárfelszámítást befolyásoló tényezők vizsgálatának e kérdések megválaszolásakor jut kiemelt szerep.

---

¹⁸ Fuglinszky: Kártérítési jog... 304. o.